

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 334.01(64+63)

DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/17.3>**Бережницька У.Б.**

кандидат економічних наук, доцент

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5354-8502>

МАЛЕ І СЕРЕДНЄ ПІДПРИЄМНИЦТВО – ІНСТИТУТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Стаття присвячена визначенню ролі та значення малого і середнього підприємництва (МСП) у національній економіці, зважаючи на актуальний стан розвитку даного сектора економічної системи України. При наявності обґрунтованих теорій щодо малої економіки, науковці і практики по різному трактують малий і середній бізнес, а окремі твердження частково або зовсім не отримують свого відображення на практиці. Використовуючи гіпотетично-дедуктивну методологію, методи аналізу та синтезу, логічного узагальнення, систематизації, порівняння, графічного відображення даних, сформовано авторське бачення щодо необхідності розгляду МСП в якості інституту розвитку національної економіки. Такий підхід дозволив, окрім підтвердження чи спростування висловлених гіпотез щодо МСП, комплексно оцінити стан розвитку малого і середнього бізнесу в Україні, виділити найбільш проблемні і вказати напрям їх вирішення.

Ключові слова: підприємництво, бізнес, розвиток МСП, інститут, національна економіка.

Постановка проблеми. Існують твердження, які суспільство зазвичай сприймає як істини або ж теорії, які не потрібно доводити. В такому контексті часто трактується й мале та середнє підприємництво (МСП), коли більшість розуміє, що це явище є позитивним для соціально-економічного розвитку окремої території і держави, проте не до кінця усвідомлює його значення для країни. Іноді буває й так, що очікувані теорії не працюють на практиці або не виправдовують омріяних прогнозів. Отож, чи має позитивний вплив малий та середній бізнес і, головне, який саме на конкурентоспроможність і економічну сталість нашої держави спробуємо з'ясувати в межах даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує безліч праць про феномен підприємництва, бізнесу, малого і середнього зокрема. Серед іноземних науковців вартує згадати доробок С. Брю, М. Вебера, П. Друкера, Р. Кантільйона, К. Макконелла, Й. Шумпетера. Чимало вітчизняних вчених також займались проблематикою розвитку МСП: А. Бутенко (інвестиції, інновації суб'єктів підприємництва, потенціал малого бізнесу, державна підтримка МСП), З. Варналій (підприємництво, мале підприємництво, економічна безпека, регіональний розвиток), Т. Васильців (економічна безпека підприємництва, інституційне середовище розвитку МСП в регіонах), Л. Воротіна (малий бізнес і дерегулювання підприємницької діяльності), В. Геєць (інституційна взаємодія держави і підприємництва), С. Дрига (механізми управління і державної підтримки малого підприємництва), Л. Лігоненко (розвиток підприємства, інноваційність, управління підприємством), К. Ляпіна (державна підтримка і розвиток МСП), Д. Ляпін (регуляторна політика у сфері господарської діяльності, розвиток МСП), І. Манцуров

(розвиток малих підприємств, вплив МСП на конкурентоспроможність країни, інституційне планування як складова державного регулювання економіки), М. Пивоваров (розвиток інфраструктури малого підприємництва), С. Реверчук (підприємництво, малий бізнес), С. Соболев (управління розвитком, малий бізнес), Н. Шлафман (потенціал малого підприємництва, продуктивність підприємницької діяльності). Проте при існуванні безлічі обґрунтованих думок і раціональних доводів, зважаючи на існуючі доведені теорії, змушені констатувати, що розумінню сутності і ролі малого та середнього бізнесу для національної економіки в сучасних умовах бракує певного довершення і узагальнення, а деякі популярні в наукових колах і на практиці твердження щодо статусу і впливу МСП на економіку держави вартує перевірити. Також ми повинні розуміти в якій мірі і на скільки сьогодні використовується потенціал малого і середнього бізнесу в Україні, чи працює ця система взагалі.

Вартує відзначити, що нами також були зроблені окремі спроби виокремити характерні особливі риси МСП та змоделювати ефект від функціонування малого і середнього бізнесу для економіки країни [1]. Але, однозначно, науковий пошук місця, ролі та значення МСП у національній соціально-економічній системі, тим паче зважаючи на актуальний стан справ і вже набутий досвід, потребує свого логічного продовження і розвитку.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є уточнення ролі та значення МСП у національній економіці (на прикладі України) задля оцінки передумов активізації прогресивних змін у державі. Для досягнення цієї мети слід вирішити такі завдання: 1) сформулювати декілька найбільш «топових», найпопулярні-

ших, на наш погляд, трактувань та суджень щодо МСП (названі нами в праці як «гіпотези») і перевірити їх на достовірність; 2) на основі статистичних, емпіричних даних, останніх оглядів експертів здійснити загальну оцінку частки впливу і значення МСП у національній економіці; 3) узагальнити підтверджені тези, врахувати їх відображення на практиці в сучасних умовах господарювання України та сформулювати власне бачення щодо сутності і ролі МСП у соціально-економічному розвитку нашої країни.

В контексті висловлених гіпотез щодо МСП для економіки країни, спробуємо, переважно за допомогою практичних аргументів, використовуючи також власний досвід та спостереження, або підтвердити висловлену фразу, або її спростувати. Тобто, окрім загальних методів наукового пізнання, в роботі буде задіяно гіпотетично-дедуктивний метод задля побудови авторської позиції щодо статусу і ролі МСП у національній економіці. Відмітимо також, що розуміємо і враховуємо особливості та відмінності між поняттями «МСП» та «малий і середній бізнес» [2], проте у цій праці згадані терміни вживатимемо рівнозначно і варто їх сприймати як взаємозамінні.

Вклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо окремі факти, які познайомлять нас з передумовами розвитку МСП в Україні. Приміром, у 2020 році близько 42% українців вважають, що частка державної власності в бізнесі та виробництві повинна бути збільшена, а з протилежною точкою зору, що повинна бути збільшена частка приватної власності у бізнесі та виробництві, погодились лише 21% опитаних [2]. Прикро, але порівняно з іншими країнами, українці найбільшою мірою підтримують державну власність у бізнесі та виробництві; близькими, до слова, є погляди в Іспанії, Болгарії і Польщі [2]. Наведемо ще один схожий приклад: не зважаючи на переважно позитивне сприйняття конкуренції (показники України тут наближені до Фінляндії, Греції, Італії, Литви, Словенії), у 2020 році лишень 22,4% українців підтримали погляд, що люди самі повинні нести більше відповідальності за те, щоб себе забезпечити (проте у цьому питанні спостерігається позитивна, на думку авторів, тенденція, адже у 2011 році з цим твердженням погоджувались ще менше громадян України – 12%) [2].

Так, Україна є постколоніальною, пострадянською країною і цілком зрозуміло, чому люди віддають перевагу державному сектору у підприємстві – дається взнаки історично сформована спадщина. Це при майже 30-ти літній незалежності нашої держави. На жаль, населення в Україні зачасти сприймає бізнес, зокрема МСП, не як інструмент для забезпечення добробуту для себе і власних родин (тобто не як інструмент заробітку, кращого життя, більших можливостей, врешті решт самореалізації), а як щось абстрактне, надто далеке і недосяжне. Вважаємо, що причина геть не в байдужому ставленні до майбутнього, а в історико-традиційному психологічному сприйнятті у людей, що «прийде хтось і вирішить твої проблеми». Саме тому ми можемо зробити висновок про неусталеність в Україні інституту підприємництва та бізнесу, зокрема – малого і середнього, з яким люди стикаються першочергово. Слід також визнати, що розвитку МСП саме як інституту в Україні перешкоджають значні політичні та соціально-економічні проблеми, які створюють додаткові ризики для бізнесу.

Отже, сформулюємо найбільш поширені, на наш погляд, гіпотези щодо сутності і ролі МСП у національній економіці. Відмітимо, що кожен таку тезу розглядатимемо критично на предмет достовірності (істинності чи правдивості), тому і трактуватимемо її спочатку в якості гіпотези. Доречно також відзначити, що представлені тут гіпотези сформовані цілком суб'єктивно, але їх буде оцінено за допомогою відповідної аргументації, як вже було зазначено, для подальшого підтвердження чи спростування.

Гіпотеза 1. *МСП формується довкола великого і працює з ним.* Можливо так би мав виглядати бізнес у ринковому механізмі господарювання, коли дрібні, малі і середні підприємства «обслуговують» потреби великих, співпрацюють з ними. Але на практиці ми бачимо геть іншу форму взаємовідносин, а зачасти і їх відсутність. В Україні, приміром, в маленьких неіндустріальних містечках основу бізнесової активності складають МСП, які працюють незалежно у пріоритетних сферах економічної діяльності регіону, використовуючи таким чином конкурентні переваги цієї місцевості.

Задля розуміння масштабів впливу звернімося для початку до статистичних даних про вклад МСП у розвиток національної економіки. Загалом, у 2018 році в Україні, коли спостерігалось деяке відновлення економіки з 2016 року, МСП складали 99,98% від усіх суб'єктів господарювання за кількістю, 82% – за зайнятістю (це понад 6,9 млн осіб), 65% – за обсягами реалізації товарів, робіт та послуг, 64% – за валовою доданою вартістю; при цьому слід відмітити низький рівень присутності МСП України на зовнішніх ринках (частка МСП в експорті товарів склала у 2018 році лише 26%) [4]. У ЄС різні категорії МСП за доданою вартістю розподіляються приблизно порівну, тоді як в Україні баланс дещо зміщений у бік середніх підприємств (40% доданої вартості середніми підприємствами проти 25%, створеної мікро та малими у 2018 році); хоча розподіл за зайнятістю є більш збалансованим (33% – зайнято на середніх підприємствах, 13% і 36% відповідно на малих і мікро відповідно) [4]. Отже, ми бачимо доволі немалий внесок МСП у національній економіці, але, з іншого боку, мусимо відмітити і про не надто високий відсоток прибуткових підприємств серед МСП (у 2019 році 77,9% від загальної кількості середніх підприємств та 73,7% малих одержали прибуток), і про повну збитковість мікропідприємств протягом 2010-2018 років (лише у 2019 році загальний фінансовий результат до оподаткування мікропідприємств склав позитивне значення – 19,38 млн. грн., при цьому 72,5% з них були прибутковими) [5]. Фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності (ФОП), які складають 80,42% усіх МСП в Україні (2019) і є найбільш динамічними (рис. 1), забезпечують 8,4% обсягу реалізації продукції (товарів, послуг). Мусимо нагадати і про наявність так званих «мертвих душ» серед малого і середнього бізнесу через складність припинення (закриття) підприємницької діяльності.

Щодо регіонального розподілу мікро, малих і середніх підприємств, індустріальний схід в Україні, де сконцентровані великі підприємства, продемонстрував найнижчі значення частки МСП в структурі обсягів реалізації товарів, робіт та послуг та зайнятості; на противагу і для прикладу, у західній Тернопільській області частка МСП у обсягах реалізації товарів, робіт

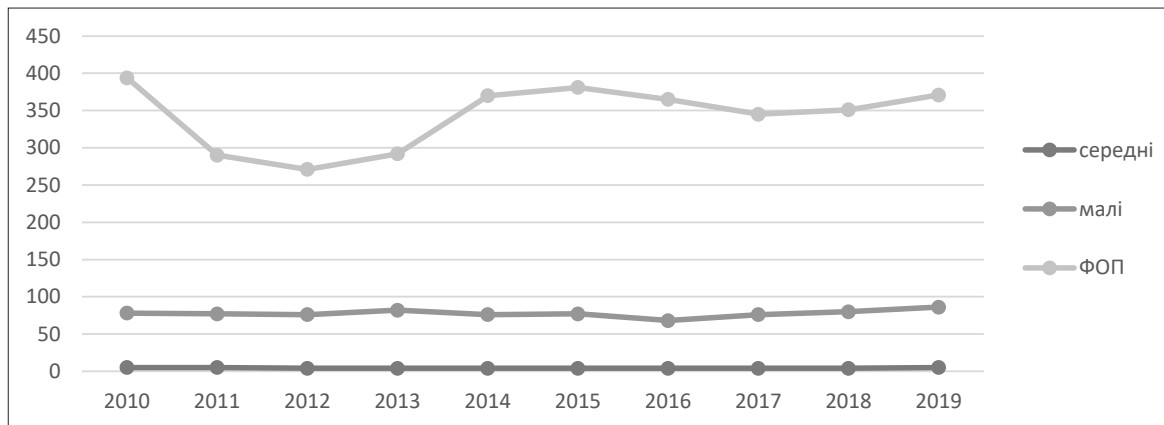

Рисунок 1 – Динаміка кількості суб'єктів МСП на 10 тис. осіб наявного населення

Джерело: сформовано автором на основі [5]

та послуг підприємств складала 90% [4]. Так, активність МСП в розрізі регіонів України підтверджує, що малий і середній бізнес здебільшого розвивається самостійно, фактів співпраці з великим бізнесом вкрай мало.

Ми повинні також враховувати, що у різних за розміром підприємств різні пріоритети і геть інакші проблеми, проте усі МСП потребують державного сприяння, зокрема у напрямі бізнес-освіти (бізнес-підготовки) та фінансово-кредитного забезпечення. Наприклад, за незалежною оцінкою про стан кредитування в Україні станом на 2019 рік, підтверджено, що МСП страждає від обмеженого доступу до фінансових ресурсів (лише 13% незалежних МСП у структурі кредитів юридичним особам) [4, с. 40–41].

С. Дрига [6] вдало наводить історичну довідку про те, як у США успішне становлення і розвиток малого підприємництва відбувалось у нерозривному зв'язку з великим бізнесом реального сектору економіки, проте це стало можливим, знову ж таки, в рамках програми державного управління МСП.

В даному контексті є цінною й пропозиція автора [7] щодо організації взаємодії підприємств великого бізнесу з МСП шляхом створення двох типів регіональних кластерів: галузевих та інноваційних. Таке нововведення має значні переваги і було б добрим механізмом на шляху підвищення конкурентоспроможності окремих галузей економіки та зміцнення позицій МСП в країні, проте не достатньо обґрунтованою вважаємо зацікавленість працюючого великого бізнесу у такій формі співпраці з МСП. До того ж, практично таку співпрацю доволі важко забезпечити.

Висновок за гіпотезою 1: не підтверджено, МСП є незалежним інститутом, має усі передумови для становлення в якості окремого сектору національної економіки. Проте для забезпечення економічної сталості у розвитку МСП необхідна державна політика підтримки, а з великим бізнесом можлива і є потрібною співпраця на паритетних, взаємовигідних засадах.

Гіпотеза 2. Цінність МСП – платежі до бюджетів. В першу чергу візьмемо до уваги тезу саме про податки, адже і в умовах пандемії COVID-19 та оголошеного карантину питання про роботу малого і середнього бізнесу піднімаються якраз в контексті наповнення бюджету за рахунок МСП.

Отже, більшість МСП в Україні користується можливостями спрощеної системи оподаткування, проте, виявляється, представники малого і середнього бізнесу не до кінця задоволені ситуацією, що склалася у цій сфері. У 2019 році «невизначеність законодавства» та «складність адміністрування податків» посіли першу і п'яту позицію серед головних проблем МСП України (набрали немало – 49,2% і 31,6% відповідно) [4]. Аналогічно, за результатами Індексу настроїв малого бізнесу, найбільшими перешкодами для бізнесу було відмічено «рівень податкового навантаження» – знаходиться на першому місці серед причин, що стоять на заваді розвитку (49,6% у 2019 році, 56,4% у 2018), а також «складність адміністрування податків» (31,4% у 2019 році, 27,1% у 2018) – на третьому місці за значенням перешкод [8, с. 16]. Як результат, 69,1% із 632 опитаних власників і директорів малого підприємства вважають економічну ситуацію несприятливою для ведення бізнесу (лише 2,4% задоволені поточними умовами) і на запитання «Яку одну сферу в житті країни Ви б змінили на користь свого бізнесу?» найбільша кількість респондентів (а це 29,8%) вказала саме «податки» (спрощення оподаткування і зниження рівня податків) [8, с. 17]. Отже, можемо зробити висновок про негативне сприйняття представниками МСП необхідності платежів до бюджетів, проте проблема відсутності мотиваційної функції податків є, скоріше, загальнонаціональною, притаманною не лише для малого і середнього бізнесу. Першочерговим вирішенням цієї проблеми мали б бути підвищення рівня прозорості та забезпечення ефективності за витратами бюджетних коштів в країні.

Загалом, щодо спрощеної системи оподаткування, можемо констатувати, що вона є виправданою і значно полегшує ведення бізнесу для категорії МСП. Як було озвучено на Всеукраїнському форумі «Україна-30», мікро, малий та середній бізнеси забезпечують 37% надходжень до державного бюджету [9]. Зауважимо, що розрахувати суму сплачених податків МСП досить складно, проте саме за кількістю представників МСП, які перебувають на спрощеній системі оподаткування, можна оцінити приблизні масштаби таких платежів.

Розглядаючи критичні фактори успіху, автор [10] доводить, що найважливішим внеском МСП в еконо-

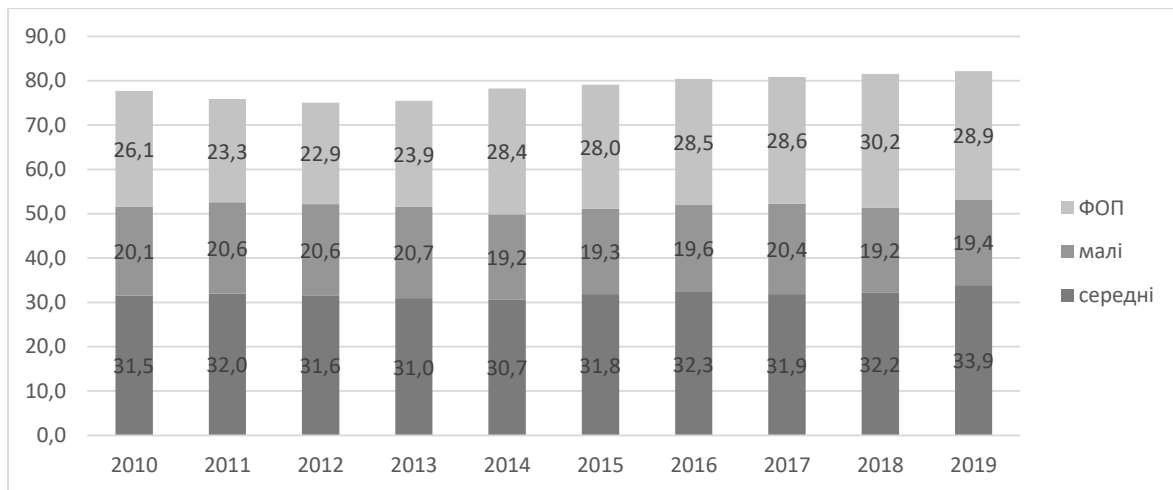

Рисунок 2 – Структура кількості зайнятих працівників на МСП, %

Джерело: сформовано автором на основі [5]

міку є зайнятість, тобто малий бізнес відіграє надзвичайно важливу роль саме у створенні робочих місць. Цілком поділяємо таку позицію і спробуємо перевірити як вона працює в Україні.

Як вже було відмічено, МСП забезпечує 82% зайнятих працівників (рис. 2). При цьому, участь у цьому беруть усі категорії малого і середнього бізнесу (малі – 19,4%, ФОП – 28,9% і середні підприємства – 33,9%), до слова, більш менш пропорційно. Зростання зайнятості МСП відбувалось у багатьох галузях; лідером, зі значним відривом від інших, у 2018 році став готельний та ресторанный бізнес (приріст 21% за зайнятістю) [4, с. 20].

Отже, на наш погляд, на першому місці для національної економіки за рахунок МСП варто розглядати зайнятість населення (в тому числі самозайнятість) і забезпечення добробуту власних родин. Це, водночас, і створення підґрунтя для формування середнього класу, розвитку громадянського суспільства. Звісно, отримання платежів до бюджетів є відчутною економічною вигодою для держави, проте ми б зосередили більше уваги саме на зайнятості і створенню соціального ефекту від діяльності МСП.

Висновок за гіпотезою 2: підтверджено частково, проте відмічено, що першочергово МСП є важливим за рахунок впливу на процеси зайнятості населення країни, зокрема в контексті самозайнятості. При цьому, важливими перевагами і цінністю для держави від діяльності МСП є створення передумов до формування середнього класу суспільства, соціально активних, свідомих, небайдужих громадян України, вирішення нагальних соціальних проблем.

Гіпотеза 3. Для заснування власної справи слід впроваджувати стартапи. Дана гіпотеза проковує до науково-прикладної рефлексії щодо інноваційності у МСП та ефекту від впровадження кейсів готових стартапів.

Підвищений ступінь ризику та інноваційність, які властиві саме малому підприємництву, як вважає З. Варналій, є якісним моментом для розмежування понять «мале підприємництво» та «малий бізнес» [11, с. 25]. Тобто саме мале підприємництво мало б характеризуватись інноваційністю і високою часткою комерційного ризику. Так, підприємництво передба-

чає інноваційну діяльність, проте проаналізуємо якого роду інновації можна виділити у мікро суб'єкта господарювання – ФОПа і як вони проявляються?

В цьому контексті цікавим є розгляд практичних бізнес-кейсів, які пропонуються для потенційних суб'єктів МСП. Офісом ефективного регулювання в рамках проекту RORBIZ та Ініціативи EU4Business облаштовано державний інфо-сервіс – платформу STARBusinessChallenge, яка містить покрокові інструкції як відкрити бізнес, пройти найбільш популярні дозвоільні процедури і в тому силі пропонує до використання набір бізнес-стартапів [12]. Схожа інформація та кейси бізнес-навчання представлені на порталі Дія. Бізнес [13]. Проте тут маємо враховувати два моменти: перше, представлені кейси і стартапи є інструментами самоосвіти, безпосередньо – бізнес-освіти і бізнес-підготовки, а по друге, щоб завоювати «свого» споживача, підприємцю (навіть дрібному ФОП) потрібно вирізнятися, мати родзинку, тобто розвивати той самий елемент інноваційності.

На нашу думку, доречно чітко розмежувати практичні кейси для набуття навичок у підприємництві та власною пропрацьованою бізнес-ідеєю, яка повинна містити унікальність і особливість. Готові стартапи є цінними для самостійної бізнес-підготовки населення, водночас, вважаємо ефективнішим додатковий консалтинговий супровід фахівців інституцій інфраструктури сприяння розвитку малого і середнього бізнесу. Приміром, в бізнес-інкубаторі потенційний підприємець, окрім індивідуального консультування, отримує інші супровідні послуги, а також посилюється його мотивація до підприємницької діяльності за рахунок комунікації з бізнес-інкубантами, психологічної підтримки на кшталт «я не один», «мене підтримають» тощо.

Висновок за гіпотезою 3: спростовано, оскільки бізнес-ідеї «під ключ» радше слугують практичними кейсами для бізнес-освіти і бізнес-підготовки, реальне МСП потребує інноваційності, яке формується індивідуально (це та «родзинка», яка вирізняє). Стартапи і бізнес-кейси доцільно доповнювати індивідуальним супроводом представників інституцій системи підтримки МСП, що додатково формує психологічну допо-

могу майбутнього підприємця, його віру у власні сили, в успіх, підкріплені необхідними знаннями і навиками.

Зведені висновки і міркування в розрізі гіпотез представлено на рис. 3.

В ході перевірки на достовірність висловлених вище гіпотез виявлено також ряд суттєвих проблем у розвитку МСП в Україні, зокрема: 1) відсутність належного статистичного моніторингу динаміки та якісних показників розвитку малого і середнього бізнесу, та й загалом дієвої державної політики управління та підтримки МСП; 2) представники МСП відмічають широке коло перешкод для подальшого розвитку, серед яких на перших позиціях у 2019 році були: складність / невизначеність законодавства (49,2%), корупція (44,6%), низька купівельна спроможність споживачів (40,1%), брак фінансових ресурсів (39,0%), складність адміністрування податків (31,6%) та брак кваліфікованої робочої сили (29,4%) [4, с. 11–12]; 3) стримуючими факторами для МСП є низький рівень інноваційності (відсутність державної підтримки інноваційної діяльності), неналежна мотивація представників малого та середнього бізнесу до розвитку (зберігається невисокий відсоток прибуткових підприємств і постійне зниження потреби МСП у кредитуванні).

Отож, перелічені гіпотези обґрунтовувались, опираючись переважно на емпіричні дані, фактажі, експертні оцінки, наукові пошуки у даному спрямуванні можуть бути продовжені. Проте наша ініціатива дозволила оцінити в загальному масштабі впливу малого і середнього бізнесу на національну економічну систему і сформуванню основне узагальнення – МСП доцільно розглядати в якості *інституту розвитку* національної економіки. Це не лише підприємницький сектор за розміром діяльності, це окремий інститут з особливими рисами, поведінковими мотивами, здійснюється за власними усталеними нормами, звичаями, традиціями. При цьому важливо пам'ятати, що задля активізації розвитку МСП цей сектор «малої

економіки» має бути пріоритетним об'єктом державного управління, а система сприяння розвитку малого і середнього бізнесу має характеризуватися інституційною сталістю.

Узагальнюючи огляд тенденцій розвитку МСП України, відмітимо також, що малий і середній бізнес є надзвичайно важливим для економічної системи і суспільства, хоча ще не став її провідним сектором, маючи, при цьому, належний потенціал. Для прикладу, МСП забезпечують зайнятістю майже 7 млн. осіб, проте чи багато це для країни з населенням понад 41 млн.? Вважаємо доцільним піднімати питання і про низький рівень економічно активного населення, і про відсутність мотивації до самозайнятості. На жаль, можемо констатувати, що інститут МСП не працює належним чином в Україні.

Так, в цій роботі поставлено багато різновекторних питань, була спроба оцінити на достовірність і актуальність чимало, можливо, надто суб'єктивних тверджень. Проте ми бачимо логіку і відголос власних висновків з іншими ґрунтовними працями, зокрема: «сучасний стан підприємництва є результатом інституційної деформації, обумовленої історичною траєкторією розвитку господарства, що не сформувала конкурентного середовища, стимулів до технологічних інновацій, активного і відповідального суб'єкта економічної діяльності [14, с. 555]. Водночас С. Дрига щодо побудови інституту МСП в Україні ще у 2012 році зазначив: «наша діяльність нагадує ту величезну роботу, що проробляє білка в колесі, не просуваючись при цьому ні на крок вперед; головна причина такого стану – ми втрачаємо здатність критично оцінювати ситуацію» [6, с. 128]. Сьогодні, у 2021 році, ми можемо підтвердити, що майже за 30 (!) років незалежності нашої держави ми так само зробили рівно нічого. Україна має глобальні структурні проблеми, без вирішення яких важко якісно покращити ситуацію у напрямі розвитку МСП.

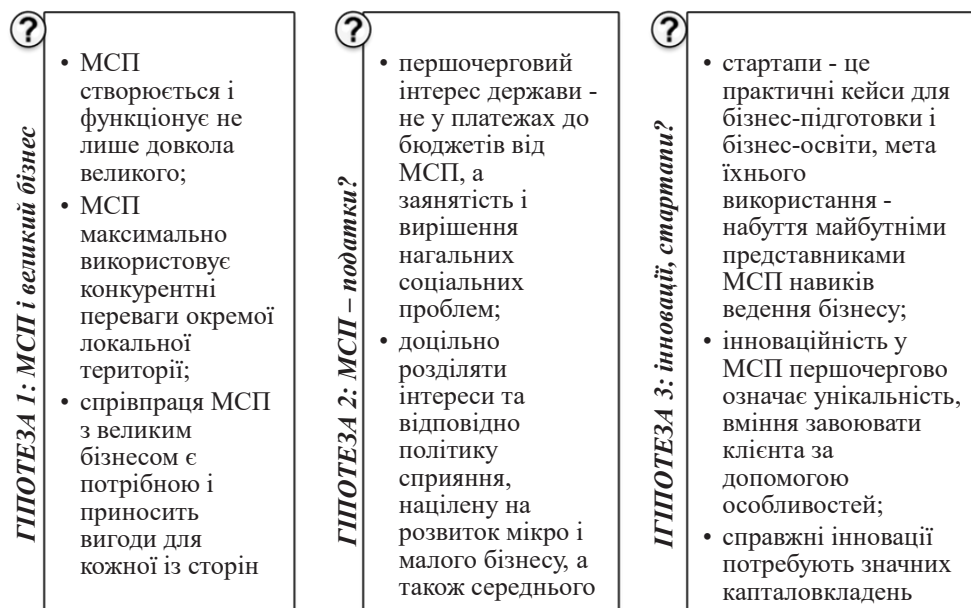

Рисунок 3 – Узагальнення гіпотез щодо місця і ролі МСП у національній економіці

Джерело: розроблено автором

Висновки. Виокремимо висновки роботи і окреслимо перспективи:

1. Зважаючи на постколоніальний та пострадянський синдром, а також на наявність політичних та соціально-економічних перешкод, в Україні не відбулось становлення інституту підприємництва та бізнесу, зокрема малого і середнього. Українці, на жаль, поки не зрозуміли економічну сутність бізнесової, підприємницької діяльності. Задля забезпечення інноваційності, сталого розвитку національної економіки та соціалізації ринкового механізму має бути сформоване належне інституціональне середовище МСП.

2. В ракурсі сформульованих гіпотез щодо місця МСП у національній економіці стало можливим оці-

нити стан, тенденції його розвитку в Україні, визначити основну проблематику та узагальнити значення для соціально-економічної системи. Мікро, малий та середній бізнес надає економіці гнучкості, посилює конкуренцію, і що важливо, суттєво знижує градус соціальної напруги. МСП доцільно трактувати в якості інституту розвитку національної економіки, проте який потребує державної політики сприяння.

3. Перелік гіпотез можна розширювати і продовжувати дослідження у даному спрямуванні, адже такі ініціативи є нагально необхідними в контексті самоідентифікації МСП України задля подальшого прогресивного розвитку. Малий і середній бізнес, як інститут розвитку, має своє унікальне функціональне призначення, ці переваги треба використовувати.

Список використаних джерел:

1. Bereznytska U. Innovative Model of SME Development. *Proceedings of the 2019 7th Conference on Modeling, Development and Strategic Management of Economic System (MDSMES 2019) : Series: Advances in Economics, Business and Management Research*, Ivano-Frankivsk, October 24-25, 2019. P. 139–143. URL: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/mdsmes-19/125919204>
2. Говорущо Т.А., Буняк В.Л., Говорущо С.С. Аналіз теоретичних підходів до трактування малого підприємництва і малого бізнесу як загальнонаукових суміжних понять. *Економічні науки* : Збірник наукових праць. Черкаси : ЧДТУ, 2011. № 27. С. 10–14.
3. Світове дослідження цінностей 2020 в Україні / Акуленко Л. та ін. Київ : Український центр європейської політики, 2020. URL: http://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/WVS_UA_2020_report_WEB.pdf
4. Горюнов Д., Кравченко О., Вдовенко Ю., Денисюк Г. Огляд МСП в Україні 2018/2019. *Фокус на європейській інтеграції. Офіс розвитку малого і середнього підприємництва (SMEDO), Офіс ефективного регулювання (BRDO)*. 2020.
5. Діяльність підприємств / Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Дрига С.Г. Межі можливостей створення інституту малого підприємництва в Україні. *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка)* : економіко-правовий науково-практичний журнал. 2012. № 1-2(48-49). С. 121–129.
7. Дейч С.Б. Механізми державного регулювання взаємодії великих промислових підприємств з підприємствами малого і середнього бізнесу : автореф. дис. ... канд. наук з держ. управління. Донецьк, 2007.
8. Презентація результатів Індексу настроїв малого бізнесу. 2020. URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2020/02/Indeks-nastroyiv-malogo-biznesu-2020.pdf>
9. Необхідно відокремити малий бізнес від великого. *Голос України* : газета ВРУ. Веб-сайт. URL: <http://www.golos.com.ua/article/343447> (дата звернення: 18.03.2021).
10. Lampadarios E. Critical Success Factors (CSFs) for Small Medium Enterprises (SMEs): An Empirical Study in the UK Chemical Distribution Industry. Post-Doctoral thesis, Leeds Beckett University. 2015.
11. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. [3-тє вид.]. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2005. 302 с.
12. STARBusinessChallenge. Веб-сайт. URL: sbc.regulation.gov.ua (дата звернення: 09.04.2021).
13. Дія.Бізнес. Веб-сайт. URL: <https://business.dia.gov.ua> (дата звернення: 09.04.2021).
14. Підприємництво в Україні: історико-інституційний аналіз : монографія / [В.В. Небрат, Н.А. Супрун та ін.] ; за ред. д.е.н. В.В. Небрат ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Київ, 2019. 556 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/314.pdf>

References:

1. Bereznytska U. (2019) Innovative Model of SME Development. *Proceedings of the 2019 7th Conference on Modeling, Development and Strategic Management of Economic System (MDSMES 2019): Series: Advances in Economics, Business and Management Research* (Ivano-Frankivsk, October 24-25, 2019), pp. 139–143. Available at: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/mdsmes-19/125919204>
2. Hovorushko T. A., Buniak V. L., Hovorushko S. S. (2011) Analiz teoretychnykh pidkhodiv do traktuvannia maloho pidpriemnytstva i maloho biznesu yak zahalnonaukovykh sumizhnykh poniat [Analysis of theoretical approaches to the interpretation of small entrepreneurship and small business as general scientific related concepts]. *Economic Sciences: Collection of scientific works*. Cherkasy, no. 27, pp. 10–14.
3. Svitove doslidzhennia tsinnosti 2020 v Ukraini (2020) [World Value Survey 2020 in Ukraine] / Akulenko L. et al. Kyiv: Ukrainian Centre of European policy. Available at: http://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/WVS_UA_2020_report_WEB.pdf
4. Goriunov D., Kravchenko O., Vdovenko Yu., Denytsiuk G. (2020) Ohliad MSP v Ukraini 2018/2019 [SME Review in Ukraine 2018/2019]. *Focus on European integration. Small and Medium Entrepreneurship Development Office (SMEDO), Better Regulation Delivery Office (BRDO)*.
5. State Statistic Service (2019) Diialnist pidpriemstv [Activity of enterprises]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Dryha S. G. (2012) Mezhi mozhlyvosti stvorennia instytutu maloho pidpriemnytstva v Ukraini [Limits of possibilities of creation of small business institute in Ukraine]. *Small and medium business (law, state, economics)*, no. 1-2(48-49), pp. 121–129.
7. Deich S. B. (2007) Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання vzaemodii velykykh promyslovykh pidpriemstv z pidpriemstvamy maloho i serednoho biznesu [Mechanisms of state regulation of integration of large industrial enterprises with enterprises of small and medium businesses]. *Abstract of dissertation for the candidate of sciences of State management*. Donetsk.
8. Prezentsatsiia rezul'tativ indeksu nastroyiv maloho biznesu (2020) [Presentation of results of Small Business Sentiment Index]. Available at: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2020/02/Indeks-nastroyiv-malogo-biznesu-2020.pdf>
9. Neobkhdno vidokremyty maliy biznes vid velykogo (2021) [It is necessary to separate small business from big]. *Voice of Ukraine*. Website. Available at: <http://www.golos.com.ua/article/343447> (accessed 18 March 2021).

10. Lampadarios E. (2015) Critical Success Factors (CSFs) for Small Medium Enterprises (SMEs): An Empirical Study in the UK Chemical Distribution Industry. Post-Doctoral thesis, Leeds Beckett University.
11. Varnalii Z. S. (2005). Male pidpriemnytstvo: osnovy teorii i praktyky [Small entrepreneurship: basics of theory and practice]. Kyiv: Znannia, 302 p. (in Ukrainian)
12. STARBusinessChallenge. Website. Available at: <https://sbc.regulation.gov.ua> (accessed 9 April 2021).
13. Diia.Biznes [Action.Business]. Website. Available at: <https://business.diia.gov.ua> (accessed 9 April 2021).
14. Nebrat V. V. (ed.) (2019) Pidpriemnytstvo v Ukraini: istoryko-instytutsiinyi analiz [Entrepreneurship in Ukraine: historical and institutional analysis]: monograph. Kyiv: Institute of Economics and Forecasting of National Academy of Science of Ukraine, 556 p. Available at: <http://ief.org.ua/docs/mg/314.pdf>

Berezhnytska Uliana

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTREPRENEURSHIP – THE INSTITUTE OF DEVELOPMENT OF NATIONAL ECONOMY

The article is devoted to defining the role and importance of small and medium entrepreneurship (SME) in national economy, given the current situation of development of this sector of the economic system of Ukraine. In the presence of well-founded theories on the development of small economy, scientists and practitioners interpret small and medium-sized businesses differently, and some assertions are partially or not reflected in practice. Using the hypothetical-deductive methodology, methods of analysis and synthesis, logical generalization, systematization, comparison, graphical display of data, etc., the author's vision of necessity of considering the SME as an institution of national economy development was formed. This approach allowed, in addition to confirming or refuting the hypotheses about SME, to comprehensively assess the state of development of small and medium-sized businesses in Ukraine, to identify the most painful problems and indicate the direction of their solution. The hypothesis that SME are forming around big business was refuted, on the contrary, it was confirmed that small and medium-sized businesses in Ukraine are an independent institution, actively developing in small non-industrial towns. The second hypothesis regarding the value of SME in payments to budgets was partially confirmed, while it was noted that the most positive factor in the impact of SMEs on the national economy is employment. The third hypothesis involved finding the role of startups in starting a new business. True innovations require significant investments, so it is advisable to use government programs to promote innovation in SME. Regarding startups, the hypothesis was refuted, as such practical cases are needed as tools in the process of business education and business training of potential business entities. The position was expressed that it is more expedient to implement training on the basics of founding and running one's own business in combination with individual consulting support from such institutions of SME support infrastructure as business incubators. In this case, in addition to professional counseling, the future entrepreneur receives psychological assistance and a number of social benefits. With the appropriate potential for this, the formation of small and medium-sized businesses in Ukraine as a development institution, unfortunately, did not happen, it is necessary to create an appropriate institutional environment.

Key words: entrepreneurship, business, SME development, institute, national economy.

JEL classification: E13, L51, M13, O10, O17